

d'Encamp, El Cortals de Mereig, «El Serrat» (poblet «són uns cortals» (cf. E. T. C. II, 6, 13, 21; Marcel Chevalier, Andorre; Krüger, Hochpyr. A, I, 93); això ja comença en el terme de La Seu, on designa set o vuit veïnats de muntanya (Corvassil, Conflent, El Sobirà, Les Comunes, etc.), es retroba a Bellestar, Sant Joan Fumat, Arcavell, Ars i a tot Andorra.

Segre amunt s'aplica més aviat a una borda isolada (però habitada, o no, però en tot cas no un corral, per més que en contingui un), p. ex. a Lles, i en el vessant Nord del Cadí («La Curna és un *cortalet*», Cava, 1936); no sempre un concepte està ben distingit de l'altre, car al capdavant com a nom del llogaret s'usa sempre com a «plural tantum»: «Boloriu és un aplec de *cortals*» diuen, p. ex., a Arcavell (1936). Més a l'Oest ja no existeix *cortals* = 'llogaret', a Vall Ferrera (Tor, 1932), però reapareix a la capçalera de la vall de Cardós (molts a Esterri de Cardós, a Tavascan); en el Pallars el mot va de baixa, al llarg de la N. Pallaresa, si bé encara té algun ús com a corral, i fixat en la toponímia (Aidí, Berrós, etc.).

En direcció a l'E. l'ús del mot s'estén en general, si bé més en toponímia, pel domini rossellonès i alt-empordanès; però per allà també hi ha elevació de rang en el significat, o bé n'hi hagué: car a Canavelles, segons el cadastre de 1824 (que el dóna en molts llocs del terme), era nom dels petits barris de cases, però avui allà ha quedat antiquat, i diuen p. ex. *Barri del Quilló* en lloc de l'antic «Cortal Caïllou» («Cortal Manalt», etc.), i dalt de la serra queda d'això encara algun cas a Llar (*Cortal del Pegaire*). A Castelló d'Empúries el mot *cortal* va reemplaçar l'ús de *mas*, ús tradicional en la localitat, que avui tendeix a anar de baixa; alguna cosa d'això observem en docs. rossellonesos de temps enrere: «no havem permès que intrassen dins dita vila --- havem ordenat estigan retirats en un *cortal* del mateix don Juan», a. 1598 (RLR LX, 71). Per acabar observem que l'ús del mot *cortal* no ha estat exclusiu del cat.: en el domini llenguadocià, almenys a l'Aude, *courtal* apareix amb la mateixa densitat que en el Rosselló (en compte 23 en el Dict. Top. de Sabarthès);⁵ gascó *kurtáu* a Coserans i a Bigorra (Rohlf, RLiR VII, 139; Schmitt, *Termin. Past.*, 18); bc. *kortal* «cancilla, puerta de los campos»; i en el mossàrab granadí: *cortál* definit «toril para ganado vacuno» i «portal de fuera» per *PAlc.*

DERIV.: *Cortalada* (ha reemplaçat l'antic *cortada?*, supra), propi del Conflent: a Noedes, encara que també s'hi usa *cortal*, és més corrent dir-ne *cortalada*, tot i que pot ser un sol edifici; a Mosset també s'usa (si bé més es diu *masades*) i a tots dos pobles hi viuen pagesos amb caràcter permanent a l'estiu (si bé no tota la família), 1960. *Cortaler* 'el qui es cuida d'un cortal', 'ramader' (1445, doc. de l'arxiu de Barcelona); *Caí Cortaler* a Noves de Segre; *cortala* and. *Recortal* sembla amb el sentit de 'pati posterior d'una casa (urbana)': «domibus et *retro-cortali* qui sunt in calle Hospitalis ville Vici», doc. de 1257 (CaCandi, *Misc.-MiCat.* II, 364), «ne fer alsunes altres sutzures o legeses en un ort o *reecortala*», doc. barceloní de 1352

(*AlcM.*).

Cortejar 'obsequiar un príncep, una dona' [doc. de 1296; S. XIII, *Set Savis*, v. 1744], pròpiament 'pendre part en els actes de la cort d'un senyor'; *corteig* [1695], pres de l'it. *corteggio*, del qual es prengueren també el fr. *cortège* [1622] i el cast. *cortejo* [c. 1640].

Cortell (sense relació amb el cast. *cuartel*, contra el que diu *AlcM.*, que es funda en una grafia isolada, de princ. S. XIX, sense valor), usual a Cadaqués per a una mena de gran cort [BDC xx, 38], i, fora de l'Alt Empordà (on *-yl* dóna l), *cortey* [1359]; *cortell* 'clos adjacent a un mas', etc. es documenta des de 1074: «suos domos de Barchinona, cum cubos et tonnas --- er alios domos cum *cortels* et porticos et quoquina», doc. barceloní (Mas, *NotHiBibBna.*, 921) (amb grafies més o menys llatinitzades, *curtilio* 975, *cortelio* a. 1000, *curticulum* a. 1046 i d'altres Bast.-Bass., 752-55), provinent d'una forma *CORRICULUM (de la qual prové també el cast. o mossàr. andalusí *cortijo*) extreta del dim. llatí C(OH)ORTICULA; més tard en docs. de 1133 (*cortilium*, MiretS, *TempIH*, p. 33) i 1134: «domos meas cum turre et muro et *curtello*, quas habeo in muro civitatis Barchinone» (ib., p. 25); «unum domum et unum *cortellum* retro dictam domum», Perpinyà a. 1268, i un altre de 1305, «que aja --- tot l'ayre, e-l pati e-l *cortel* e la botiga del dit alberch» a. 1382 (Alart, *InvlC.*).

Cortès [S. XIII, Jaume I, Llull i ja Ramon Vidal de Besalú]⁶ 'el qui té maneres d'home de cort', 'home dotat d'urbanitat': «aytal hom comunament ésser dispost a sostenir pacientment injúries e a ésser *cortès* e dols e amorós a tuyt», Eiximenis (*Regiment*, capítol 364), «ell ha usat de gran virtut com a valentísim e *cortès* cavaller que ell és», JoMartorell [Ag. III, 214]; el femení és *cortesa* (tot i venir del ll. -ENSIS d'una sola terminació) des del S. XIII (Llull, Muntaner, etc.) i per tant l'adverbi *cortesament* (també Llull i Muntaner; en doc. de 1323, Finke, *Acta Ar.* III, 431), «lo rey se pres molt esment del gran servey que la donzella feya --- e com axí servia tan *cortesament*», *Filla de l'Emp. Costanti* (NCL XLVIII, 79, també 64), «--- allí renegaran, e l'esquarteraran; los jueus *cortesament* ne usaren, que no li trenquaran degun os; mas los christians, esquarterar, lacerar pels budells, pel cul», StVicentF (*Sermons* II, 50.11).

Cortesía [S. XIII, Llull; c. 1200, Castiagilós del català R. Vidal de Besalú, v. 7; exs. del S. XIV en *DBal.*], «fon content de acceptar lo convit e aturàs a dinar, e entre ells passaren moltes *cortesies*, e dinaren-se ab molt gran plaer», JoMartorell (Ag. I, 321); la variant assimilada *corteria*, en Turmeda: «en cadira assentar / mi fan, per lur *corteria*» (*DivMall.*, NCL, p. 111, de nou, 116, 127).⁷ *Descortès* [Llull]; *descortesía* [S. XV].

Cortesà [c. 1460]: «Tirant axí com aquell qui era pràctic e *cortesà*, los rebé ab molta honor», JoMartorell (Ag. I, 313), «tota gentilea conexerà que la lengua vostra rahona lo que no teniu al cor, y en tal cas yo hauré premi de victòria, per bé que los galans e *cortesans* no-m diran que yo sia stada victoriosa», JoMar-